

MEKKE’NİN SİYASAL YAPISININ OLUŞUM SÜRECİNDE KUSAY B. KİLÂB

Cahit KÜLEKÇİ*

Öz: İslâmiyet’ten önce Hicaz’da herhangi bir siyasi birlikten bahsetmek neredeyse mümkün değildir. Kabileler, emir ya da şeyh denilen kişiler tarafından yönetilmekte ancak bu da geleneksel kurallara bağlı olarak gerçekleşmekteydi. Asabiyet, kabileleri bir arada tutan yegâne güç olarak görülmekteydi. Yönetim belli ailelerin etrafında şekillenirken, şura ya da danışma meclisi gibi kurumlara rastlanılmamaktaydı. Ancak Kusay’dan sonra Mekke’nin bu siyasi yapısı bir dönüşüme uğramış daha disiplinli bir halde yönetilmeye başlanmıştır. İslâmiyet de bu siyasi sisteme hitap etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap, Kusay, Cahiliye, siyaset, meclis.

QUSAY B. KİLÂB IN THE PROCESS OF POLITICAL STRUCTURE FORMATION IN MECCA

Abstract: It is almost impossible to talk about any political union in the Hijaz before Islam. Tribes managed by people who called the sheikh or the order, but that was occurring depending on the traditional rules. Asabiyat (tribal nationalism) was seen as the only force that holds together the tribes. Management is shaped around certain families and there was no organization such as the council or advisory council. However, after Qusay, this political structure of Mecca transformed and Mecca started to be managed in a more disciplined way. Islam addressed this political system.

Keywords: Arab, Qusay, Jahiliyya, politics, parliament.

---

* Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı
(cahit.kulekci@inonu.edu.tr).

Giriş

İnsanlık tarihi birbirini takip eden olaylar neticesinde tekâmül eder. Bütünüyle düşünüldüğünde tarihî her olay, öncülüyle mutlak bir anlam kazanır ve aslında tarihin hiçbir alanının kapalı bölümler ihtiva etmediğini doğrular. Ancak sık sık dile getirilen geleneksel düşüncelerin, zamanın ve politik şartların etkisiyle, tarihin belli alanlarını sorgulanamaz hale getirmesi de rastlanılan bir durumdur.¹ Kaynakların yetersizliği çoğu zaman bu konuda öne çıkarılan bir sebep olarak ifade edilse de esas mesele, kaynakların verilerinin geleneksel fikir dairesinden çıkarılmayarak ya da belli *mezhebî, dînî, siyâsî* tereddütlerden soyutlanamayarak kullanılamaz hale getirilmesinden ibarettir.² Belki de tarih, bu trajik döngüden en çok etkilenen alan olarak göze çarpmaktadır.³ Dolayısıyla İslam'ın tarihine ilişkin çoğu kullanımda olan bilgilerin, öncülleriyle birlikte ama daha dar bir sahada derinleştirilmesine ve objektif biçimde araştırılmasına ihtiyaç duyulduğu/duyulacağı takdir edilmelidir. Bu gibi araştırmalar hiç kuşkusuz İslam tarihinde gelenekselciliğin düşünüldüğünden çok daha fazla yaygın olduğunu gösterecektir. Elbette biz gelenekselin her hal ve şartta, tarihe ihanet ettiğini ya da her alanda sorgulanamaz alanlar oluşturduğunu, gerçeği yansıtmadığını iddia ediyor değiliz. Vurgulamak istediğimiz husus, İslam tarihine ilişkin verilerin daha açık ve geniş, öncesiyle bağlantılı bir algı düzeyinde incelenmesidir.

Hz. Peygamber (sav)'in, doğduğu ve yetiştiği Hicaz Yarımadası göz önüne alındığında, onun kısmen siyâsî normlara sahip, aristokrat zümrelerin etkin olduğu, millî hasletlerin ön planda tutulduğu bir topluma hitap edeceği görülür. İslam'ın siyâsî ya da toplumsal anlamda getireceği ıslahatların öncelikle mezkûr kültüre yakın belki de aynı söylemler içermesi gerekliliği bu paralelde anlaşılmalıdır. Nitekim ilk inen vahiylerle birlikte oluşan tepkinin yoğunluğu,⁴ bu keyfiyete delalet edecektir.

¹ Tarih, '*medîd bir silsile-i vekâyi*'dir. Ve o vekâyiden bazıları diğer bazılarına göre esbâb ve âsârının yekdiğeri üzerinde icrâ ettiği hüküm ve tesiri icrâ eyliyor. Schiller'in tarih hakkındaki bu belirlemesi tarihin her anının bir önceki anla muhakkak ilgili olduğunu göstermemektedir. Buna göre tarihe ilişkin genel yargılara varabilmek de ancak tarihin tamamını göz önünde tutmakla mümkün olmaktadır. Max Nordau, **Tarih Felsefesi**, Trc: Levent Öztürk, İstanbul 2001, s. 28.

² Bu konuda öncelikle Zührî'nin Megâzî'si öne çıkarılmaktadır. Onun târihî malzemeleri içerisine sınırlı ölçüde de olsa *başka* unsurların girdiği ifade edilmektedir. Belki de Zührî'nin Ehl-i Kitâb'a olan ilgisi İncil hikâyelerinin eserine yansımaları netice vermiştir. Abdulaziz Dürî, "İslâm'da Tarih Yazıcılığının Ortaya Çıkışı Üzerine Bir İnceleme: Ez-Zührî", Trc: H. İbrahim Gök, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa. 22, Konya 2006, s. 171.

³ Örneklendirme için bkz: Tarif Khalidi, "Mutezili Tarih Yazıcılığı: Makdisî'nin Kitâbu'l-Bed' ve't-Târih'i", Ter. Hayrettin Nebi Güdekli, **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa. 41, İstanbul 2011, s. 237.

⁴ Yeni dînî söylemlerin Mekke toplumunda menfî reaksiyonla karşılanması beklenen bir durumdur. Ancak tepki-

İslâmiyet'in de diğer dinlerde olduğu gibi toplumda yeni bir uygulama alanı sağlama görevi olduğu açıktır. Ancak bu uygulama çerçevesi hiçbir dinde sadece belli alanlara münhasır kalmamıştır. Bu açıdan İslâmiyet'in öngördüğü yeni uygulama projelerinin önceyle olan bağlantısı, onların tümüyle aynı ya da benzer olduğu izlenimini verme durumundadır. Kaldı ki kurumların birbirleriyle olan benzerlikleri veya aynı oluşu, kuramsal düzeyde reddi mümkün olmayan bir gerçekliğe de tesadüf eder. Örneğin *dâru'n-nedvenin* yapısı ile İslâmiyet'in zuhûrundan sonra oluşturulacak olan *istişârî sistem*in benzer hatta ana dinamikleriyle aynı olması şaşırtıcı olmamalıdır.

Dînî alan hariç tutulmak üzere⁵ İslâmiyet'in zuhûr ettiği yarımada da var olan siyasal yapının, hem Hz. Peygamber (sav) döneminde hem de sonraki dönemlerde ne şekilde değiştiğini saptamak da bu açıdan elzem bir durumdur. Ancak özellikle ve evvelâ vurgulanması gereken, siyasal yapının da dînî değerlerle yeniden şekillenmesiyle birlikte *disiplin*, *yoğunluk* ve *canlılık* kazanmış olduğudur.⁶

Bu çalışma sadece İslâm öncesi Mekke'nin siyâsî yapılanmasını incelemeyi hedeflemektedir. Böylelikle İslâmiyet'in zuhûrundan sonra Hz. Peygamber (sav) dönemi ve sonraki dönemlerde kurulan siyâsî yapıların kaynakları, öncülleriyle birlikte daha objektif biçimde değerlendirilecektir.

1. Dâru'n-Nedve'nin Kurumsallığı

Cahiliye dönemi ile ilgili yapılan araştırmalarda Hicâz bölgesinde bulunan Mekke, Yesrib ve Taif şehirlerinin siyasal açıdan benzer şekilde örgütlendikleri, aralarındaki toplumsal, ticârî ya da siyâsî münasebetlerin yazılı olmayan geleneksel kurallara bağlı *şeyh* ya da *emîr*ler vasıtasıyla⁷ gerçekleştiği ifade edilmektedir.

nin yoğunluğunun psikolojik/ sosyolojik baskılarla sınırlı kalması ve aşırı şekilde kan dökülmemesi, Müslümanların fizikî müdahalelere maruz kalmaması, tepkilerin yoğunluğunun, bir önceki din Hıristiyanlığa Yahudilerin verdiği tepki göz önüne alınırsa, Mekke muhalefetinin oldukça çetin geçtiğini kabul etmekle birlikte had safhada kaldığını göstermektedir. Bu durumun oluşumuna meydan veren sebeplerin başında da Hz. Peygamber (sav)'in ve ilk Müslümanların Kureys'e mensûp olmasının yanı sıra toplum içindeki güçleri bulunmaktaydı. Nitekim yeni inşa edilecek İslâmî devletin *vahyî* esaslarının Medine'de gelmesi de bahsettiğimiz tepkinin yoğunluğunu azaltan faktör olarak görülebilir. Bkz: M. Hanefî Palabıyık, "Hz. Peygamber'in Devlet Kurma Faaliyeti (Tarihi Arka Plan ve Teşri' Açısından)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sa. 17, Ankara 2002, s. 97.

⁵ Zira İslâmiyet'in temel prensipleri, Mekke'nin dînî yapısının neredeyse tamamen değiştirilmesini ön görecektir.

⁶ Nitekim İslâmiyet, Cahiliye Araplarının güzel davranışlarına sahip çıkmış, onları korumuştur. M. Salih Arı, "Câhiliye Toplumundan Medenî Topluma Geçiş Süreci: Yeni Bir Sosyal Düzenin Kuruluşu", *İSTEM*, sa. 2, Konya 2004, s. 178.

⁷ Geleneksel olarak Arap şehirlerinde kasra benzeyen saraylar ve o saraylarda yaşayan şeyh ya da emîr adı verilen şehrin yöneticileri otururdu ancak bunları bir devlet başkanı olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bkz: Dîzire Sekkâl, *el-Arab fi'l-Asri'l-Câhili*, Beyrut 1995, s. 48, 49.

Elbette bu *şeyh* ya da *emîr*ler, halkın da tanıdığı muktedir bir güç olarak değerlendirilmektedir. Fakat bunların başkanlıkları, birlikte yaşadıkları topluluk üzerinde kesin ve geniş yetkili bir mâhiyet taşımamaktadır.⁸ Dolayısıyla erken dönemlerde güneydeki Araplar arasında otoriter bir siyasal kimliğin oluştuğunu söylemek mümkün olmadığı gibi siyasal birlikten de söz edilememektedir.

Hicaz'ın en büyük yerleşim yerlerinden olan Yesrib, zirâî faaliyetleriyle öne çıkan ve kuzeyden göç eden Yahudilerle birlikte Kahtânî Araplarının Ezd kolundan *Evs* ile *Hazrec*'in yurdu olarak tanımlanmaktadır.⁹ Birden fazla ırka mensup halkın yaşadığı Yesrib bu açıdan Mekke'ye göre daha karmaşık bir toplumsal yapıya sahiptir. Taif ise Sakîfli Arap kabilelerin yurdudur.¹⁰ Mekkelilerin bu bölgeyle doğrudan sosyolojik ilişkileri mevcuttur ve Taif Yesrib'e göre daha homojen bir yapıdadır.

Mekke'nin toplumsal yapısı da bu açıdan Taif'e benzemektedir. Ancak Güney Arabistan kökenli Arap kabilelerden müteşekkil olan Mekke,¹¹ Kâbe'nin de varlığıyla birlikte Hicaz bölgesinin *dînî*, *ticârî* ve *kültürel* merkezi olarak öne çıkmaktadır. Diğer iki merkezde olduğu gibi Mekke'de de aristokrat zümrelerin varlığı bilinmektedir.¹² Fakat bu zümrelerin, millî hasletler sebebiyle, siyasal birlik oluşturarak kast teşkilatına benzer, alt sınıf üst sınıf gibi, bir sisteme sahip olduklarını söylemek mümkün değildir.¹³ Bu durum doğal olarak bize de ilk aşamada Hicaz bölgesinde ismi zikredilebilecek herhangi bir siyasal birliğin olmadığı izlenimini vermektedir.¹⁴

Mekke'nin aristokrat ailelerinin oluşturduğu gruplar, her ne kadar toplumun önde gelen kesimini oluşturuyorsa da bu kesimin kültürel düzeyleri, siyasal ya

⁸ Neşet Çağatay, *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Câhiliye Çağı*, Ankara 1957, s. 87.

⁹ Yasin Gadbân, *Medinetü Yesrib Kable'l-İslâm*, Amman 1993, s. 24, 25.

¹⁰ Taif'in Sakîf yurdu olması hakkında bkz: Ebû Ubeyd el-Bekrî, Abdullah b. Abdulaziz b. Muhammed b. Ey-yüb b. Amr, *Câhiliye Arapları*, Trc: Levent Öztürk, İstanbul 1998, s. 88, 89, 90 vd.

¹¹ Mekke'nin sınırları hakkında bkz: el-Merreküşî, Ebû Ali el-Hasen b. Ali b. Ömer, *Kitâbu'l-İstibsâr fî Acâibi'l-Emsâr*, Nşr: Sa'd Zağlûl Abdulhamîd, Kuveyt 1985, s. 4, 5, 6.

¹² Mekke'nin ticârî açıdan gelişmişliğinin arkasında Yemen kültürünün olduğu muhakkaktır. Yemen'de gelişen ticaret, Yemenî kabilelerin Mekke'ye yerleşmesiyle birlikte, Mekke'nin ticârî potansiyelini ortaya çıkardıklarını düşünmekteyiz. Yemen ticareti hakkında bkz. Dizîre Sekkâl, *a.g.e.*, s. 52, 53.

¹³ Hicâz bölgesindeki Araplar her ne kadar kast sisteminde olduğu gibi bir tasnife tâbî değilse de *Âribe* ve *Müsta'ribe* olarak iki kısımda incelenmektedir. Ancak *Âribe* olan Kahtânîlerle, *Müsta'ribe* olan Adnânîler arasında da sınıfsal bir ayrım söz konusu değildir. Zira bu ayrım kabilelerin bölgedeki varlıklarının durumlarına göre değil, ırklarına göre yapılmış bir ayrım olarak değerlendirilmektedir. Hüseyin eş-Şeyh, *el-Arab kable'l-İslâm*, İskenderiye 1993, s. 69, 70.

¹⁴ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, İstanbul 1966, I, 31.

da ticârî etkinlikleri kadar ileri düzeyde değildir.¹⁵ Nitekim ticârî faaliyetler sebebiyle, okur-yazarlık hususunda¹⁶ topluma nazaran daha ileri düzeyde olan bu grupların,¹⁷ ticaretle ilgili yazışmaları dışında kültürel bir etkinliklerin olduğuna dair bilgimiz bulunmamaktadır. Mekke'deki kültürel gelişmişliğin belli bir seviyede kalması da bu yüzdendir.

Öte yandan sâir Hicaz şehirlerinden farklı olarak, Mekke'nin Cürhümlüler'den sonra yerel gücü olan Huzaalılarla, Kureyş'e¹⁸ mensup Kusay'ın¹⁹ mücadelesi sonucunda Mekke'deki Kureyş otoritesinin tesis edilmesiyle birlikte, Mekke'de siyâsî anlamda birliğin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Öte yandan sâir Hicaz şehirlerinden farklı olarak, Mekke'nin Cürhümlüler'den sonra yerel gücü olan Huzaalılarla, Kureyş'e²⁰ mensup Kusay'ın mücadelesi sonucunda Mekke'de Kureyş otoritesi tesis edilmiştir. Sonrasında da Mekke'de siyâsî anlamda birliğin sağlanmaya başladığı görülmektedir. Nitekim Kusay'ın Mekke'nin kuzeyinde inşâ ettirdiği ve aynı zamanda kendisinin de evi olan *Dâru'n-nedve* başta olmak üzere,²¹ Mekke'nin idari yapılanmasını gerçekleştirmesi bahsettiğimiz siyâsî birliğin ilk adımlarını tanımlamaktadır. Nitekim *Dâru'n-nedve*'nin tüzel kişiliği, Mekke'nin idaresinin tek bir siyâsî yapı altında birleştirilmesini öngörürken Kâbe ile ilgili görevleri de tanzimle muvazzaftır.

Kabile ileri gelenlerinin *Dâru'n-nedve*'de toplanarak, Mekke'nin siyâsî, ticârî ya da sosyal meseleleri ile ilgili çözümler üretmeye başlaması, bu gibi konular üzerinde fikir alışverişinde bulunmaları,²² şer'î bir hüküm gibi algılanmasa da *şûrânın* Cahiliye döneminden itibaren var olduğunu gösteren en önemli delildir.²³

¹⁵ Ancak şâirlerin durumu farklıdır. Onlar toplumun üst sınıflarında tasnif edilmektedir. Dîzire Sekkâl, a.g.e., s. 132.

¹⁶ Câhiliye döneminde okur-yazarlık hakkında genel bilgi için bkz: M. Hanefi Palabıyık, "Câhiliye Dönemi ve İslâm'ın İlk Yıllarında Okuma-Yazma Faaliyetleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sa. 27, Erzurum 2007.

¹⁷ Özellikle Arap Yarımadası'nın kuzeyindeki Arapların saf bir Arapça konuştukları, şiir ve hitabetin de bu bölgede Arapça'nın sâfiyetine bağlı olarak geliştiği ifade edilmektedir. Halil Abdulkerim, *Kureyş mine'l-Kabile ile'd-Devleti'l-Merkeziye*, Beyrut-Lübnan 1997, s. 352, 353.

¹⁸ Kureyş, Hz. Peygamber (sav)'in uzak atalarından Fihri b. Mâlik'in lakâbıdır. Fihri b. Mâlik'ten önceki nesil, Kureyş olarak nitelendirilmemektedir. Bkz: İbn-i Hişâm, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, Thk: Mustafa es-Sakka, İbrâhim el-Ebyari, Abdülhafız Şelebi, Kâhire 1936, C. I, s. 96.

¹⁹ Kusay'ın asıl ismi Zeyd'dir. Bkz: İbn-i Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri, *Kitâbu't-Takâtü'l-Kebîr*, thk: Ali Muhammed Ömer, Kâhire 2001, C. I, s. 48.

²⁰ Kureyş, Hz. Peygamber (sav)'in uzak atalarından Fihri b. Mâlik'in lakâbıdır. Fihri b. Mâlik'ten önceki nesil, Kureyş olarak nitelendirilmemektedir. Bkz: İbn-i Hişâm, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, Thk: Mustafa es-Sakka, İbrâhim el-Ebyari, Abdülhafız Şelebi, Kâhire 1936, C. I, s. 96.

²¹ İbn-i Sa'd, a.g.e., C. I, s. 51.

²² İbn-i Sa'd, a.g.e., C. I, s. 52.

²³ Cevad Ali, *el-Mufasssal fi Târîhi'l-Arabi kable'l-İslâm*, Bağdat 1993, C. IV, s. 47

Özellikle ticârî hayatın işlerliğini korumak amacıyla, takrîben bi'setten yirmi yıl kadar önce kurulan *Hilfu'l-Fudûl* teşkilatının tekrar canlandırılması²⁴ ve bu kurumda alınan kararların da *Dâru'n-nedve*'de görüşülerek karara bağlanması, şûrânın Mekke toplumuna erken dönemlerde girdiğini gösteren açık örneklerden birisidir.

İslâmiyet'ten önce müşâvereye verilebilecek örneklerden bir diğeri de Kâbe'nin yeniden yapılması hadisesidir. Adeta Mekkelilerin varlıklarının garantisini olan Kâbe'nin herhangi bir sebepten dolayı yıkılmasının sadece Mekke'deki kabilelerin dâhilî bir sorunu gibi algılanmayacağı açıktır. Hadisenin uluslararası boyutlara taşınacağı gerçeği, Kâbe'ye Mekkelilerin yaklaşımlarını daha disiplinli hale getirdiğini söylemek mümkündür. Gerçekte de Mekkelilerin tek geçim kaynağı olan *ticaretin* canlılığı dahi Kâbe'ye bağlı bir şekilde korunmakta yine dînî alanla ilgili olarak da Kâbe, Mekke dışındaki bazı topluluklarca da kutsanmaktadır.²⁵ Tüm bu siyâsî, sosyal, dînî ve ticârî unsurlar, Mekkelileri birlikte hareket etmeye zorlamış, İslâm öncesi şûrânın Mekke ileri gelenleri arasındaki önemini ortaya koymuştur.

Kâbe'nin yeniden inşa edilmesi sırasında üstlenilecek görevlerin dağıtımını da zikrettiğimiz şûrâ anlayışı çerçevesinde gerçekleşmiştir. Buna göre kapı tarafı Benî Abdumenaş ve Benî Zühre, dış tarafı Benî Sehm ve Benî Cumâh, *Hacerü'l-Esved (Rukn)* tarafı ise Benî Abduddâr ve Benî Adiyî'nin sorumluluğuna verilmiştir. Bu tasnif aynı zamanda Mekke'de oluşan bürokrat sınıfın da ilk örneğidir. Kâbe'nin temeline kadar yıkım işi tamamlandıktan sonra Kureyş kabileleri tekrar bir araya gelerek yapıma başlamışlar ve *Hacerü'l-Esved*'in yerine konması sırasında kabileler anlaşmazlığa düşerek, birbirleriyle savaşacak konuma kadar gelmişlerdir. Dört ya da beş gün süren bu ihtilafın neticesinde *Dâru'n-nedve*'de tekrar bir araya gelen Kureyşliler, müşâvereye neticesinde mescit kapısından ilk giren kişinin çözümüne rıza gösterilmesi gerektiğine karar vermişlerdir. Böylelikle mesele, müşâvereye neticesinde çözülmüştür.²⁶

Görüldüğü üzere Mekke'de Kusay tarafından oluşturulan siyâsî yapı olan *Dâru'n-nedve*'de müşâvereye, etkin bir mekanizma olarak kullanılmış, Mekke ile ilgili en ciddi kararlar *Dâru'n-nedve* çatısı altında, Mekke'nin önde gelen kabi-

²⁴ İbn-i Hişâm, a.g.e., C. I, s. 140.

²⁵ Cevad Ali, a.g.e., s. 7; el-Merreküşî, a.g.e., s. 10, 11.

²⁶ İbn- İshak, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Yesar, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Thk: Ahmed Ferid el-Mezîdî, Beyrut-Lübnan 2004, C. I, s. 150, 151.

lelerin görüşleri alınarak uygulamaya geçirilmiştir.²⁷ Kusay'ın vefatından sonra Hz. Peygamber (sav.)'in dedesi Abdulmuttalib'e kadar Mekke'nin idaresi Benî Abdumenaf'ta kalmış, vefattan sonra Benî Abdüşşems'ten, Ebû Süfyân'ın babası Harb b. Abdüşşems'e geçmiştir.²⁸

2. Mekke Bürokrasisinin Oluşumu

Dâru'n-nedve'nin işler yapısı sayesinde Mekke siyâsî yönden, Kusay'ın hâkimiyeti ile birlikte disipline edilmiş, refaha kavuşmuş, idare teşkilatlandırılmıştı.²⁹ Kusay'dan önce ise böyle bir yapının varlığından haberdâr değiliz. Nitekim Mekke'ye yerleşen ve Mekke'nin ilk yerleşimcilerinden olan Cürhüm kabilesi ile Katûra kabilesi, Yemen'den Mekke'ye göç ederek, Mekke'nin yerel halkı olmuştu. Aslen Yemenli olan bu kabileler, geleneklerine göre kendilerine bir başkan seçmeden Yemen'den dışarı çıkmadıklarından, Yemenli olan bu kabilelerde de bir tür idârî yapılanmadan bahsedilmektedir.³⁰

Cürhüm kabilesinin reisi Mudâd, Katûra kabilesinin reisi ise Semeyda idi. Mekke'deki ilk iktidar mücadelesinin de bu iki kabile arasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Mücadelenin askerî satha yayılmasıyla birlikte gerçekleşen savaşta Semeyda öldürülmüş, Mekke Mudâd'ın, diğer bir ifadeyle Cürhüm'ün otoritesi altında yönetilmeye başlanmıştır. Bir süre sonra Cürhüm kabilesinin Mekke'deki otoritesinin zayıflamaya başladığı ve belki de buna bağlı olarak yabancılara karşı kötü davranmaya başladığı aktarılmaktadır. Bu durum üzerine Kinâne ve Huzaa kabileleri Cürhüm'ün otoritesine karşı savaş açmış, bu kez de Cürhümlüler yenilerek Mekke'de sağladıkları otoritelerini kaybetmişlerdir. Bu olaydan sonra Cürhümlüler'in tekrar Yemen'e dönmesi de bu yüzdendir. Fakat şunu vurgulamak gerekir ki; Mekke'den çıkıp Yemen'e gittikten sonra Mekke ile ilgili olarak Mudâd'ın oğlu Amr b. Amr el-Haris'in '*Orada hükmettik, hâkimiyetimizi kuvvetlendirdik. Saltanatımız bilsen ne kadar büyüktü!*'³¹ şeklindeki sözleri aslında Mekke'nin çok eski devirlerden bu yana bir tür oligarşik sistem içinde yönetildiğini göstermektedir. Nitekim Cürhümlülerden sonra Mekke'nin idaresini eline alan Huzaalılar da Mekke'nin idaresini babadan oğula geçirmek suretiyle saltanat

²⁷ Cevad Ali, a.g.e., C. IV, s. 48.

²⁸ İbn- İshak, a.g.e., C. I, s. 117.

²⁹ Muhammed Hamidullah, a.g.e., C. I, s. 35.

³⁰ İbn-i Hişam, a.g.e., C. I, s. 117.

³¹ İbn-i Hişam, a.g.e., C. I, s. 120, 121.

sistemini devam ettirmişlerdir. Huzaa kabilesinin Mekke'deki son yöneticisi de, Kusay'ın kayınpederi Huleyl b. Hubşiyye'dir.³²

Hız. Peygamber (sav)'in yakın atalarından olan Kusay, Huleyl'in kızı ile evlenmiş ve bu evlilikten dört oğlu olmuştur. Mekke'nin bundan sonraki idarecileri de, oligarşik saltanat sisteminin gereği olarak bu dört kişinin etrafında şekillenecek ve Mekke bürokrasisi oluşumunu tamamlayacaktır. Hız. Peygamber (sav)'in dedesi Abdulmuttalib'in dedesi Abdumenaaf da bu dört kişiden birisidir. Kusay, otoritesinin esasını teşkil edebilmek için İsmail (AS) ile nesep bağı kurduktan ve Huzâalılar'ın müttefiki olan Kinâne ile kendi kabilesine danıştıktan sonra Mekke'nin idaresinin artık Kureyş soyunda birleşmesi gerektiğini söylemiş ve Huzaalılar'ın Mekke'den çıkarılması gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim Kusay'ın kayınpederi olan Huleyl'in de ölmeden önce, Kusay'ın erkek çocuklarına atıfta bulunarak '*Sen Kâbe'ye bakmaya ve Mekke'ye hâkim olmaya Huzaa'dan daha layıksın.*' dediği rivayet edilmektedir.³³ Mekke'nin idaresinde Kusay ve oğullarının yer almasının başlangıcı bu hadisedir. Kusay'a *mücemmi* (*toplayan*)³⁴ denmesinin sebebi de sağlamış olduğu mezkûr birliği kurma çabası dolayısıyla.

Görüldüğü üzere Mekke'nin bürokratik temelini atan Kusay olduğu gibi Mekke'nin ticârî açıdan zenginleşmesini sağlayan da Kusay'dır.³⁵ Kusay'ın bu şekilde Mekke'yi tek bir otorite altına almasından sonra Mekke'nin sistemli bir şekilde yönetilebilmesi için, daha sonraki süreçte Kâbe'nin yapımında görüleceği gibi, idârî taksîmâta giriştiği ve Mekke ile ilgili görevlerin yine belli zümrelere dağıtıldığı anlaşılmaktadır. İlk aşamada Kusay, bedenlen zayıf olduğu için çok sevgi duyduğu oğlu Abduddar'a Dâru'n-nedve, hicâbe, livâ, sikâye ve rifâde görevlerini vermiş, bir anlamda bu önemli görevleri kendi bünyesinde tutarak oğullarının üstünlüğünü göstermek istemiştir.³⁶

Aynı zamanda Kusay, diğer kabilelerle problem yaşamamak için Kâbe ile ilgili daha sıradan görevleri de dağıtarak, Mekke'nin ilk bürokrat kademesini oluşturmuştur. Kusay'ın ölümünden sonra da Mekke'nin idaresi ile ilgili önemli görevler uzunca bir süre Benî Kusay'da kalmıştır.³⁷ Hacılar için gereken erzakı

³² İbn-i Hişam, *a.g.e.*, C. I, s. 119, 120; İbn-i Sa'd, *a.g.e.*, C. I, s. 50.

³³ İbn-i Hişam, *a.g.e.*, C. I, s. 125; İbn-i Sa'd, *a.g.e.*, C. I, s. 49.

³⁴ İbn-i Sa'd, *a.g.e.*, C. I, s. 52. Kureyş kelimesinin de *toplayan* anlamında kullanıldığı ve bu manada Arap kabilelerini ilk toplayan kimsenin Nadr b. Kinâne olduğu da söylenmektedir. İbn-i Hişam, *a.g.e.*, C. I, s. 97.

³⁵ Cevad Ali, *a.g.e.*, C. IV, s. 19.

³⁶ Belâzûrî, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Cabir, *Ensâbu'l-Esrâf*, Thk: Riyad Zirikli- Süheyl Zekkar, Beyrut-Lübnan 1996, C. I, s. 53; İbn-i Sa'd, *a.g.e.*, C. I, s. 54, 55.

³⁷ Cevad Ali, *a.g.e.*, C. IV, s. 63.

temin için rifâde, Benî Nevfel; fal oklarının çekilmesi Benî Cumâh; putlara sunulan malların muhafazası görevi Benî Sehm; orduyu kumanda etme görevi Benî Ümeyye; savaş işlerini organize etme görevi Benî Mahzum; Kureyş'in önemli meselelerde görüşlerini alma görevi Benî Esed; diyet ve zararların tanzimi görevi Benî Teym; Kureyş'in diğer devletlerle olan ilişkilerini düzenleme görevi ise Benî Adiyy tarafından yürütülmüş, böylelikle Mekke'nin en geniş bürokrat sınıfı oluşturulmuştur.³⁸

3. Siyasi Otorite ve Kabile Bağları

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, Mekke'nin ilk idârî taksimâtı Kusay tarafından organize edilmiş ve Mekke, Kusay'dan sonra artık açıkça tanımlayabileceğimiz oligarşik bir sistemle yönetilmeye başlanmıştır. Oligarşik yapının bir gereği olarak Kusay, Mekke'nin idaresini oğulları arasında paylaştırırken, kardeşler arasındaki dengeyi de göz önünde tutmaya çalışmıştır. Ancak Mekke'nin Kusay'dan sonraki yöneticisi konumuna yükselen Abdudhar ile amcaoğulları olan Benî Abdumenaf arasında iktidar temelli çekişmeler yerini bir müddet sonra Mekke'nin üst siyasal yapılanmasında çatışmalara bırakmıştır. Kusay'ın Mekke'nin idaresi ile ilgili görev tanzimi esnasında geri planda kalan kabileler de bu çatışmada, kendilerine daha yakın oldukları tarafla anlaşma yoluna gitmişlerdir.³⁹

Böylelikle Kusay'ın kurduğu kabile federasyonu, erken denebilecek bir dönemde bozulmuş olmaktadır. Nitekim *Ahlâf* ve *Mutayyebûn* olarak iki grupta tasnif edilen taraflar dışında bir de her iki gruba katılmayan tarafsızlar vardı ki bunlar, *Benî Âmir* ile *Benî Muhârib* idi.⁴⁰

Kusay'dan sonra Mekke'nin siyasal yapısının bu iki ana grup etrafında şekillendiği görülecektir. Nitekim *Ahlâf* ve *Mutayyebûn* şeklinde nitelenen gruplar arasında kısa zamanda bir anlaşma da söz konusu olmuştur ancak bu kez de *Mutayyebûn* grubunu oluşturan Benî Abdumenaf arasında çekişmeler başlamıştır. Benî Abdumenaf'tan olan *Benî Hâşim* ile *Benî Ümeyye* arasında başlayan söz konusu çekişme Abdulmuttalib b. Hâşim'in toprağına, amcası Nevfel'in el koymasıyla başlayan bir sürece tekabül eder. Ancak mesele, Abdulmuttalib'in Yemenli dayıları olan Huzaalılar'dan yardım istemesiyle farklı boyuta taşınacaktır. Zira

³⁸ İbn-i İshak, a.g.e., s. 119, 120; İbn-i Hişam, a.g.e., C. I, s. 136; Belâzûrî, a.g.e., C. I, s. 99; Ayrıca bkz: Adem Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi I*, İstanbul 2006, s. 95.

³⁹ İbn-i Sa'd, a.g.e., C. I, s. 48; İbn-i Hişam, a.g.e., C. I, s. 132.

⁴⁰ İbn-i Hişam, a.g.e., C. I, s. 139, 140.

Benî Nevfel ile *Benî Abdüşşems*, bu yardım talebi karşısında güçlerini birleştirme kararı alarak Mekke'nin siyasal birliğini kendi etraflarında şekillendirmek isteyeceklerdir. Vâkıa daha önce de Abdumenaş'ın oğullarından Hâşim ile kardeşi Abdüşşems arasında da çeşitli sebeplerden dolayı gerginlikler oluşmuş; Mekke adeta *Benî Hâşim* ile *Benî Ümeyye* arasındaki iktidar mücadelesinin şekillendireceği bir siyasal yapıya doğru yol almaya başlamıştır.⁴¹

Kusay'dan sonra yeniden şekillenen siyasi yapıya göre Benî Hâşim ve müttetikleri olan *Benî Muttalib*, *Benî Teym*, *Benî Zühre*, *Benî Adıyy* Mekke'nin iktidar sınıfını; Benî Abdüşşems ve müttetikleri olan *Benî Nevfel*, *Benî Esed*, *Benî Âmir* muhalefeti; *Benî Mahzum*, *Benî Sehm*, *Benî Cumâh* ve *Benî Abduddâr* da tarafsız sınıfını oluşturmuştur.⁴²

Öte yandan dâhilde yaşanan bu sıkıntılara ve kabilelerin oluşturduğu farklı siyasi yapılanmalara rağmen Mekke'nin dış saldırılara karşı kendisini savunabilme yetisinin zarar görmediği anlaşılmaktadır. Kabilelerin her hal ve şart altında, Mekkeli hemşerilerini koruma olgusunun bunda rolü olduğu muhakkaktır. Bu çerçevede *asabiyet* faktörünün Mekke'nin siyasal yapılanmasının esasında yer alan bir faktör olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

Asabiyetin Mekke'nin siyasi yapısını koruyuculuğunun yanı sıra sayıları dört olan haram aylar da Mekke'nin korunurluğunu arttıran faktörlerdendir. Haram aylar dışında bir de *besl* denilen güçlü topluluklar vardı ki *besl*; Mekke'deki bazı kabileleri her türlü saldırıdan koruyan daha güçlü topluluklara verilen isimdir. Böylelikle Araplar sekiz ay boyunca herhangi bir saldırıdan emin olarak yaşamlarını sürdürmekteydi. *Besl* ayrıca Mekkeli kabilelere diğer bazı Arap kabilelerinden tanınmış bir hak olarak da tarif edilmektedir. Bu hakla Arapların hangi memleketine dilerlerse güven içinde gidebilirlerdi. *Mürre*, *Gatafan* ve *Kays* kabileleri bu güçlü kabilelerden sayılmaktadır.⁴³

Hız. Peygamber (sav)'in doğduğu yıllarda, yukarıda bahsettiğimiz üzere Benî Hâşim ile Benî Ümeyye arasındaki gerginlik sürmekteydi. Hız. Peygamber (sav)'in dedesi ve Mekke'nin siyasi- dîni gücünü elinde bulunduran Abdulmuttalib'in vefatıyla birlikte Benî Hâşim'in idaredeki yetkileri Harb b. Ümeyye'ye

⁴¹ Muhammed Âbid Câbirî, *İslam'da Siyasal Akıl*, Çevr: Vecdi Akyüz, İstanbul 1996, s. 155, 156.

⁴² Muhammed Âbid Câbirî, *a.g.e.*, s. 158.

⁴³ İbn-i İshak, *a.g.e.*, s. 73, 74; İbn-i Hişam, *a.g.e.*, C. I, s. 106.

geçmiş⁴⁴ böylelikle Benî Hâşim ile Benî Ümeyye arasındaki denge, Benî Ümeyye lehine değişmişti.

Mekke'nin oligarşik yapısında Hz. Peygamber (sav)'in de mensubu bulunduğu Benî Hâşim'in geri planda kalması nedeniyle, Hz. Peygamber (sav)'in Mekke'nin siyâsî yapısı içinde herhangi bir makama gelmesi de beklenmemekteydi. Nitekim vahiy süreci de güç dengelerinin tamamen değiştiği bir zamanda başlamıştı. Her ne kadar Hz. Peygamber (sav), toplum içinde *el-Emîn* olarak tanınsa da,⁴⁵ buna bağlı olarak Hz. Peygamber (sav)'in siyâsî ya da askerî herhangi bir güce sahip olması söz konusu olmamıştır.

Vahiyden önce Hz. Peygamber (sav)'in, Mekke'nin ticârî yapısı içinde kendisine yer bulduğu muhakkaktır. Ancak Hılfu'l-Fudûl gibi bir takım siyâsî yapıların içinde de Hz. Peygamber (sav)'in şahsına rastlamak mümkündür.

4. Siyâsî Yapı İçinde Asabiyet

Kusay'ın oluşturmuş olduğu siyâsî yapının içinde asabiyet, siyasetin dayandığı tek unsur olarak göze çarpmaktadır. Kabilelerin oluşturduğu federe yapının korunmasını sağlayan bu unsur, Arap siyâsî aklının da esâsıdır. Manevî, etkili ama baskıcı olmayan siyâsî otorite, komşu evlerde oturan ama muhakkak nesebi ortak yöneticilere aittir. Yöneticiler Mekke'nin merkezinde otururken, daha az önemli kabileler Mekke'nin civarına yerleşik bir durumdadır.⁴⁶

En geniş anlamda asabiyet, İslâm öncesi Araplarında bir kimsenin '*asabe*'sini, yani baba tarafından akrabalarını veya genelde kabilesini haklı ya da haksız olsun, her meselede müdafaa etmeye hazır olması; kabile fertlerinin gerek kendi mal ve mülklerini korumak ve gerekse başkalarının mal ve mülklerini zapt etmek için birleşmesidir. Kabilde mümkün olabilecek nihâî bağlılık unsuru, bu asabiyettir. Kan akrabalığı, kabile yapısında birleştirici rol oynamaktadır. Kısacası asabiyet, '*zâlim de olsa mazlum da olsa kabiledaşa yardımcı olmak*'tır.⁴⁷

Aslına bakılırsa, İbn-i Haldun'un sosyal felsefesinin omurgasını teşkil eden asabiyetin, üzerinde uzlaşılabilen bir tanımını yapmak kolay değildir. Ona göre de asabiyet, şehir kültüründen uzak insanlara koruma sağlayan bir mekanizmadır. Millî hasletlerin ön planda tutulduğu bu mekanizmaya şehirde yaşayan insanların

⁴⁴ İbn-i İshak, a.g.e., s. 117.

⁴⁵ İbn-i Hişam, a.g.e., C. I, s. 209.

⁴⁶ Muhammed Âbid Câbirî, a.g.e., s. 153.

⁴⁷ İbrahim Sarıçam, *Emevî- Hâşimî İlişkileri (İslam Öncesinden Abbasilere Kadar)*, Ankara 1997, s. 24, 25.

uzak olması, şehirlerin daha korunaklı yapılardan müteşekkil olmasındandır. Zira şehirlerde oluşturulan koruma kuvvetleri ancak merkezî otoritenin ve siyâsî hiyerarşinin yönetimi ve denetimi altında vücut bulabilir.⁴⁸

Bu açıdan bakıldığında, Kusay'ın idârî sisteminin de aslında belli bir kabilenin otoritesine dayandığı görülür. Şehirde bir yaşam sürülüyor olsa da Mekke'nin idaresinin tek bir kişiye bağlı olmaması ya da idareci olarak adı geçen kimse'nin sultan, kral gibi herhangi bir siyâsî lakâba sahip olmaması, Mekke'de henüz, şahıslara bağlı bir merkezî otoritenin ya da *devlet başkanlığı*nın kurulmadığı anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle Mekke, kurucu bir meclisi olmasına rağmen, devlet başkanı tarafından değil, belli kabilelerce yönetilen bir şehirdir.

Dolayısıyla yaşamlarını kabileler halinde sürdüren Araplar, kabile bağlarını güçlü tutma noktasında asabiyet unsurunu kullanmışlar, her zaman kabilelerine mensup olanlarla dayanışma içerisinde bulunarak varlıklarını koruyabilmişlerdir.⁴⁹

Görüldüğü üzere İslâmiyet'ten önce, Kusay'ın vücûda getirdiği Arapların siyâsî yapılarını oluşturan ve koruyan tek faktör asabiyettir. Hatta Kusay'ın Mekke'ye yerleşmesinde de bu faktörün, Kureyş'e mensup olmasının etkisi büyüktür. Nitekim Kusay'ın, Huzâa ve Benî Bekr ile yaptığı savaş, Mekke'ye muktedir olma anlamında kabileler arası yapılan son iktidar savaşıdır. Huzâalılar ve Benî Bekrliler, Kusay'ın kendilerini Mekke'den tamamen süreceğini düşündüklerinden, birleşerek Kureyş'in üzerine gitmiş ancak yapılan savaşı Kusay kazanmıştır.⁵⁰ Dolayısıyla aynı zamanda bu savaş, Kusay'ın Mekke üzerindeki otoritesini kurduğu savaştır.

Bu savaş öncesinde Kusay'ın kardeşi Rizâh'tan nakledilen şiir, asabiyetin te-sirini göstermesi açısından önemlidir:

*'Kusay'dan bize bir haberci geldiğinde / Ve haberci dosta cevap veriniz dedi-
ğinde / Seçilmiş atlarla yerimizden fırladık. / Bizden sıkıntı ve ağırlığı bir tarafa
attık. / ... Mekke'ye vardığımız zaman kabile kabile erkeklerin köklerini kazıdık. /
Kuvvetlinin, güçlünün güçsüzü sürmesi gibi Huzâa'yı yurdunda katlettik. / Bekr'i
de nesil nesil katlettik...'*⁵¹

⁴⁸ Akif Kayapınar, "İbn-i Haldun'un Asabiyet Kavramı: Siyaset Teorisinde Yeni Bir Açılım", **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, sa. 15, İstanbul 2006, s. 88.

⁴⁹ Ünal Kılıç, "Kabile Asabiyeti Bakımından Yezid b. Abdilmelik'in Hilafeti", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa. XIV/ 1, Sivas 2010, s. 52.

⁵⁰ İbn-i Hişam, **a.g.e.**, C. I, s. 130.

⁵¹ Aktardığımız şiirin orijinal metni şu şekildedir:

لما أتى من قصي رسول / فقال الرسول أجيؤا الخليل / نهضنا إليه الجياد / ونطرح عنا الملول الثقيل / فلما انتهينا إلى مكة / اتحننا الرجل قبيلة قبيلة / نخبزهم بصلاب النسور / خبز القوي العزيز الذليل / قتلنا خزاعة في دارها / و بكرنا قتلنا وجيلا فجيلا

İbn-i Hişam, **a.g.e.**, C. I, s. 133.

Asabiyetin Mekke'nin ilk siyâsî yapılanması içinde etkin rol oynadığı açıktır. Nitekim bu husus dolayısıyla Hz. Peygamber (sav)'in, Benî Hâşim'den de olsa, dönemin şartları gereği Kureyş reislerinden olmadığı için ön sıralarda yer aldığını söylemek mümkün değildir. Asabiyet esaslı düşünceye göre peygamberliğin, Kureyş'in reislerinden birisine gelmesi gerekmektedir, Hz. Peygamber (sav) de bu reislerden birisi değildi.⁵²

Asabiyet faktörü güçlü olmasına rağmen Kureyş'in Benî Hâşim'den olan Hz. Peygamber (sav)'e muhalefet etmelerinin sebebi, nesep bakımından birbirlerine yakın olan kabilelerin uzak olanların aleyhine birleşme temayülünden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple iki Kureyşli arasında da zaman zaman gerginliklerin olduğu vâkidir. Zira aynı koldan oldukları halde Benî Hâşim'le Benî Ümeyye arasında olan gerginlik, yine aynı koldan olan Benî Abdumenaf ile Benî Mahzûm arasında da vardı.⁵³

Görüldüğü üzere Mekke'de oluşan iktidar da muhalefet de tamamen asabiye-
tin tesiriyle oluşan ve korunan bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. Bu paralelde, asabiyet dışında kabileleri bir arada tutan başka müşterek bir faktörden bahsetmek, neredeyse mümkün görünmemektedir.

⁵² Mehmet Sait Hatipoğlu, "İslam'da İlk Siyasi Kavmiyetçilik: Hilâfetin Kureyşliliği", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 23 sa. 1, Ankara 1979, s. 138.

⁵³ İbrahim Sarıçam, **a.g.e.**, s. 26.

Sonuç

İslâmiyet'in zuhûr ettiği Hicaz'daki siyasal yapı, Arap kabilelerin ihtiyaçları doğrultusunda gelişen bir çizgide ilerlemiştir. Bu nedenle bölgedeki siyâsî yapıyı anlamak, Arap Yarımadası'nın bu kısmındaki târihî geleneğin nasıl dönüşüme uğradığını saptamakla mümkündür. Özellikle Yemenî kabilelerin Mekke'deki iktidarı sağlamada gösterdikleri çabanın algılanması, Hicaz'ın siyâsî açıdan ne tür faaliyetlerin içinde olduğunu ortaya koyacaktır.

Hicaz'ın yerel güçlerine rağmen Kusay'ın kurmayı başardığı sistem, Yemen'in Mekke'ye, Mekke'nin de Yemen'e olan hâkimiyet mücadeleleri sonrasında belli aşamaya gelebilmiştir. Nitekim bu iki bölge arasındaki münasebet yerel çatışmaların rol oynadığı bir temele sahiptir. Belki de bu durum Arapların yaşayışları ya da inançlarıyla da doğrudan ilişkilendirilebilir. Ancak şu var ki, Arapların bir devlet kurma fikirlerinin olduğuna dair elimizde herhangi bir veri bulunmamaktadır. Araplar daha çok yerel liderler etrafında örgütlenerek varlıklarını sürdüren topluluklardır. Ancak Kusay'la birlikte bu yaşam tarzının dönüşüme uğradığı görülmektedir. Kusay, Mekke'nin hâkimiyetini sağladıktan hemen sonra toplumu parlamenter bir yapıya doğru sevk etmesi, Arapların geleneksel olarak sürdürdüğü Kâbe'nin idârî taksimata ayrılmasıyla ilgilidir.

Şüphesiz Kusay'ın bu öncül geleneksel yapıyı daha disiplinli bir surette kayda bağlaması ve toplumu asabiyet temelli bir siyasal yapıya dönüştürmesi, İslâm'ın zuhûrundan önce Mekke'yi daha yaşanılır, güvenilir bir şehir haline getirmiştir. Kusay'ın geleneksel olarak Kâbe'nin görevlilerini tespit ederken oluşturduğu *Dâru'n-Nedve*'nin, Mekke'deki ilk siyâsî yapılanmayı oluşturmuş, meclis benzeri bir görevi üstlenen *Dâru'n-Nedve*'de Mekke'nin bürokrasisi teşkil edilmiştir. Kusay'ın organize ettiği bu sistem, Hz. Peygamber (sav) zamanında da etkinliğini korumuş ancak Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesiyle birlikte bürokrasi, asabiyetten uzak, liyâkatlı kimselerin görev aldığı bir kurum haline dönüşmüştür.

INFORMATIVE ABSTRACT**QUSAY B. KİLÂB IN THE PROCESS OF POLITICAL
STRUCTURE FORMATION IN MECCA****Cahit KÜLEKÇİ***

Islam emerged in the Hijaz. In the Hijaz, the political structure progressed in accordance with the needs of the Arap tribes. For this reason, to understand the political structure in this region, it is possible to determine the transformation of tradition in the Hijaz. Specifically to determine the perception of effort that Arap (Yemenî) tribes providing the presidency in Mecca, will reveal the political activities in the Hicaz.

Despite locally powers able to establish the system of Qusay in the Hicaz, after the war between Mecca- Yemen, it has come to a certain stage. Indeed, the relationship between these two regions, have a fundamental role in local conflicts. Perhaps this situation can be directly associated with Arab belief or lifestyle. However, we don't have enough information about the idea of the establishing state of the Arabs. Because the Arabs are organized around the local leaders; so go on living. But Qusay has been transformed this system and changed their life styles. It is not a social change but also it is a political change. Thus Qusay has envisaged for Arabs a parliamentary structure and he has planned administrative section between Arab tribes, especially among the Qureshi tribes.

After this system Mecca has become a safer city. Because Qusay have organized a discipline all tribes. All this events are before the Islam and Islam was born in such a system. In parallel with all these, Dâru'n-Nadva is formed by Qusay then this council has become the administrative center of Mecca. In fact that Dâru'n-Nadva maintained its presence in the time of the last prophet Mohammad. But after Islam, this council was directed by more worthy Muslim people. After the migration to Madina Dâru'n-Nadva has maintained its importance among the Muslims.

---

* Assist. Prof. Dr., İnönü University, Faculty of Theology, Chair of History of Islam
(cahit.kulekci@inonu.edu.tr).

We can say that it is almost impossible to talk about any political union in the Hijaz before Islam. Tribes managed by people who called sheikh or order, but depending on the traditional rules that have been occurring. Asabiyet (Nationalism) was seen as the only force of that holds together the tribes. Management is shaped around certain families and there was no many organizations such as the council or advisory council. However, after Qusay, this political structure transformed and Mecca started to be managed in a more disciplined way. Islam has addressed this political system. Of course prophet Mohammad made some changes on this system, may be it means reclamation, but a parliament or parliamentary system in Mecca, is the legacy of Qusay to the Arabs.

KAYNAKÇA

Abdulaziz Dûrî, “İslâm’da Tarih Yazıcılığının Ortaya Çıkışı Üzerine Bir İnceleme: Ez-Zührî”, Trc: H. İbrahim Gök, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa. 22, Konya 2006, s. 161- 177.

Adem Apak, **Anahatlarıyla İslam Tarihi I**, İstanbul 2006.

Akif Kayapınar, “İbn-i Haldun’un Asabiyet Kavramı: Siyaset Teorisinde Yeni Bir Açılım”, **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, sa. 15, İstanbul 2006, s. 83- 114.

Belâzûrî, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Cabir, **Ensâbu'l-Eşrâf**, Thk: Riyad Zirikli- Süheyl Zekkar, Beyrut-Lübnan 1996.

Cevad Ali, **el-Mufassal fî Târîhi'l-Arabi kable'l-İslâm**, Bağdat 1993.

Dîzîre Sekkâl, **el-Arab fi'l-Asri'l-Câhilî**, Beyrut 1995.

Ebû Ubeyd el-Bekrî, Abdullah b. Abdulaziz b. Muhammed b. Eyyûb b. Amr, **Câhiliye Arapları**, Trc: Levent Öztürk, İstanbul 1998.

el-Merrekûşî, Ebû Ali el-Hasen b. Ali b. Ömer, **Kitâbu'l-İstibsâr fî Acâibi'l-Emsâr**, Nşr: Sa'd Zağlûl Abdulhamîd, Kuveyt 1985.

Halil Abdulkerim, **Kureyş mine'l-Kabile ile'd-Devleti'l-Merkeziye**, Beyrut-Lübnan 1997.

Hüseyin eş-Şeyh, **el-Arab kable'l-İslâm**, İskenderiye 1993.

İbn-i İshak, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Yesar, **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, Thk: Ahmed Ferid el-Mezîdî, Beyrut-Lübnan 2004.

İbn-i Hişâm, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik, **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, Thk: Mustafa es-Sakka, İbrâhim el-Ebyari, Abdülhafız Şelebi, Kâhire 1936.

İbn-i Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri, **Kitâbu't-Tabakâtu'l-Kebîr**, Thk: Ali Muhammed Ömer, Kâhire 2001.

İbrahim Sarıçam, **Emevî- Hâşimî İlişkileri (İslam Öncesinden Abbasilere Kadar)**, Ankara 1997.

M. Hanefi Palabıyık, "Câhiliye Dönemi ve İslâm'ın İlk Yıllarında Okuma-Yazma Faaliyetleri", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa. 27, Erzurum 2007, s. 529- 560.

M. Hanefi Palabıyık, "Hz. Peygamber'in Devlet Kurma Faaliyeti (Tarihi Arka Plan ve Teşri' Açısından)", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa. 17, Ankara 2002, s. 99- 126.

M. Salih Arı, "Câhiliye Toplumundan Medenî Topluma Geçiş Süreci: Yeni Bir Sosyal Düzenin Kuruluşu", **İSTEM**, sa. 2, Konya 2004, s. 173- 188.

Max Nordau, **Tarih Felsefesi**, Trc: Levent Öztürk, İstanbul 2001.

Mehmet Sait Hatipoğlu, "İslam'da İlk Siyasi Kavmiyetçilik: Hilâfetin Kureşliliği", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 23 sa. 1, Ankara 1979, s. 121- 213.

Muhammed Âbid Câbirî, **İslam'da Siyasal Akıl**, Çvr: Vecdi Akyüz, İstanbul 1996.

Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, İstanbul 1966.

Neşet Çağatay, **İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Câhiliye Çağı**, Ankara 1957

Tarif Khalidi, "Mutezilî Tarih Yazıcılığı: Makdîsî'nin Kitâbu'l-Bed' ve't-Târih'i", trc: Hayrettin Nebi Güdekli, **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa. 41, İstanbul 2011, s. 237- 252.

Ünal Kılıç, "Kabile Asabiyeti Bakımından Yezid b. Abdilmelik'in Hilafeti", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa. XIV/ 1, Sivas 2010, s. 51- 69.

Yasin Gadbân, **Medinetü Yesrib Kable'l-İslâm**, Amman 1993.